

Persbericht, 7 februari 2024

Gouden Vrouwen. Frankische schatten thuisgebracht. Stadsmuseum Rhenen, 9 april t/m 7 december 2024

Dit jaar keren ze eindelijk terug naar huis, naar Rhenen: flonkerende sieraden met edelstenen uit India, munten, prachtig bewerkte gespen, delicaat glaswerk, huisraad en wapens. Ze zijn daar in 1951 gevonden, onderaan de Donderberg. Hier lag de grootste vroegmiddeleeuwse begraafplaats van Nederland. Maar liefst 1100 mannen, vrouwen, kinderen uit de Frankische periode (tussen 350 en 800 na Christus) kregen hier een graf. 'Het wonder van de Donderberg' was destijds nationaal groot nieuws. De circa 3000 vondsten kregen na onderzoek een plek in de nationale archeologische collectie, bij het Rijksmuseum van Oudheden (RMO) in Leiden.

Bijna 75 jaar na de opgravingen kan het publiek een topselectie hieruit bewonderen in expositie 'Gouden Vrouwen. Frankische schatten thuisgebracht' in Stadsmuseum Rhenen. Van 9 april tot en met 7 december 2024 wacht het publiek een duik in de verrassend rijke cultuur van de Franken op de Utrechtse Heuvelrug. Frankische vrouwen staan vol in de schijnwerpers. Iedereen die in zijn achternaam het woord Frank heeft, krijgt gratis entree.

Frankische mantelspelden van goud en zilver, ingelegd met almandijn. Collectie Rijksmuseum van Oudheden. © RMO

Een dynamische en gouden tijd

De vroege middeleeuwen worden vaak beschouwd als een 'donkere' tijd. Een tijd van achteruitgang, chaos en instabiliteit, na de neergang van het Romeinse Rijk. De tentoonstelling laat een ánder beeld zien. In een wereld vol dynamiek ontstonden destijds nieuwe koninkrijkes. Tussen 350 en 800 na Christus vestigden zich vanuit Duitsland geleidelijk Franken op de Utrechtse Heuvelrug. Hun verfijnde cultuur - zo blijkt uit de vele bodemvondsten - heeft alles van een gouden tijd. De Franken kenden een geordende samenleving met internationale handelsnetwerken van Europa tot diep in Azië. Ze hadden bovendien een rijke denk- en leefwereld. Het nu én het hiernamaals waren hierin verankerd.

Zo'n 20 generaties Franken hebben op de Utrechtse Heuvelrug (tussen Utrecht en Wageningen) geleefd. Deze omgeving had vele troeven: er was voedsel te over (rivier, bos), je zat hoog (strategisch zicht, droge voeten) en verplaatsing en handel waren gemakkelijk (rivier, land). Vandaag de dag echter is van de aanwezigheid van de Franken niets meer te merken. Op de Donderberg, aan de westkant van Rhenen, wonen nu mensen in moderne huizen. En waar dé Midden-Nederland route van de vroege middeleeuwen lag - tussen Keulen en Utrecht - loopt nu de N225 met auto's en fietsers.

Gouden vrouwen

Aan de Franken kleeft het imago van 'bloeddorstige, roodharige strijders', van een mannenwereld. De tentoonstelling 'Gouden Vrouwen. Frankische schatten thuisgebracht' zet nu de Frankische vrouwen in het volle licht. Ze hadden een 'gouden' rol in de samenleving. Telden mee, en konden aanzien en macht verwerven. Vooral oudere vrouwen lijkt

wijsheid te zijn toebedacht. Vrouwen waren managers van huis, voorraad en grond. Hun status laat zich goed aflezen aan de voorwerpen die ze meekregen in hun graf op de Rhenense Donderberg. Die hadden ze nodig voor hun leven in het hiernamaals.

Juwelen, gebruiksvoorwerpen en de schedel van Cunera

In de expositie staan bezoekers oog in oog met zo'n 150 bijzondere vondsten, verspreid over twee ruime zalen in het middeleeuwse pand, waarin Stadsmuseum Rhenen huist.

Juwelen, bezet met parels en granaatrode almandijn uit India, fonkelen de bezoekers tegemoet. Maar ook kan men mantelspelden bewonderen in de vorm van dieren en luxe kralen(kettingen) van glas en barnsteen. Ze getuigen stuk voor stuk van een ongekende ambachtkunst. Duidelijk zijn ze gedragen! Nog meer luxevoorwerpen vullen de vitrines, zoals verfijnd glaswerk, versierde gespen en toiletgerei, waaronder pincetten en haarspelden. Een mysterieuze bol van bergkristal aan een gordel intrigeert. Behoorde deze toe aan een vrouw met spirituele gaven? Gebruiksvoorwerpen uit het huiselijke leven zijn er ook: sleutels (die de vrouwen beheerden), hakmessen, scharen, tangen en aardewerk.

Alleszins opmerkelijk is het schedel-reliëf van de heilige Cunera: ook een 'gouden vrouw'. De legende waarin de jonge Engelse prinses Cunera het brengt tot beschermheilige van Rhenen, speelt al in de Frankische tijd. Het reliëf - behorend tot de grote reliekschat die in 2008 werd herontdekt in de altaren van de oud-katholieke Gertrudiskathedraal te Utrecht - is nooit eerder uitgeleend.

Zelfs de Romeinse keizerin Galla Placidia heeft een plek in de expositie. Haar beeltenis zie je op twee gouden Romeinse munten die in de Frankische wereld hun weg vonden. En natuurlijk is een deel van de befaamde muntschat van Remmerden (bij Rhenen) aanwezig: de grootste gouden en zilveren muntschat van de middeleeuwen die ooit gevonden is in Europa. Blikvangers zijn gouden halsringen, gemaakt van omgesmolten Romeinse munten, gevonden in Achterberg (gemeente Rhenen). De Rijn vormde eertijds de noordgrens van het Romeinse Rijk.

Het verhaal

Het publiek wordt meegenomen in het verhaal van de vondst van het grafveld op de Donderberg en de grafrituelen van toen. Ook de beeldvorming rond de Franken en de man-vrouw rollen in de Frankische maatschappij krijgen aandacht. Net als het leven in de nederzettingen, de handel en de huwelijksmarkt op de Utrechtse Heuvelrug. Ter introductie op de tentoonstelling is er een korte informatieve film over de Franken. Die blikt ook terug op de opgravingen in 1951, en brengt koningin Juliana in beeld die de spectaculaire vondsten ter plekke kwam bekijken. Een levendig programma van lezingen en activiteiten hoort bij de expositie.

Nieuwe inzichten

Het museum stelt zich ook vragen. Wat zeggen grafgraven over de doden, en wat over de gevers? Zijn de grafgraven ideaalbeelden? Wetenschappelijk onderzoek krijgt de ruimte, denk aan DNA- en isotopen-onderzoek. Wat zijn de nieuwste inzichten ten aanzien van de grafordening en het geslacht van de overledenen? De expositie besluit met de overgang naar de tijd waarin mensen Christen worden, zo rond 800. Dat is het einde van de traditie om grafgraven mee te geven. Begraven bij een kerk raakt in zwang.

Nationale geschiedenis

Maike Woldring, directeur van Stadsmuseum Rhenen: 'Het verhaal van de Franken is een belangrijk, maar vrij onbekend hoofdstuk in onze nationale geschiedenis. Deze eerste archeologische top-expositie in ons 5-jarig bestaan biedt een buitenkans om dit adembenemende verhaal te vertellen. De Utrechtse Heuvelrug is een paradijs voor fietsers en wandelaars. Dankzij de tentoonstelling gaat het publiek met een 'Frankische' bril naar dit landschap kijken. Ons streven is ook dat het verhaal van de Frankische nederzettingen en handelsroutes buiten beter beleefbaar wordt. Dan kunnen de Franken in toeristische zin goud worden voor de regio.'

Bruiklenen

Bruiklenen worden overgebracht vanuit het Rijksmuseum van Oudheden, De Nederlandsche Bank, de reliekschat van het Metropolaan Kapittel van Utrecht van de Oud-Katholieke Kerk van Nederland en het Archeologisch Depot van de Provincie Utrecht. Stadsmuseum Rhenen vult deze aan met het mooiste aan Frankische voorwerpen uit zijn vaste presentatie.

Onder Ons

'Gouden Vrouwen' is de derde in de reeks tentoonstellingen van het project 'Onder ons' van het Rijksmuseum van Oudheden, in samenwerking met tien Nederlandse musea. Dankzij genereuze steun van de VriendenLoterij kan het RMO de nationale archeologische collectie de komende jaren door Nederland laten reizen. 'Onder ons' beoogt zoveel mogelijk mensen in Nederland de kans te geven deze rijkscollectie in hun eigen regio te bewonderen.

SAVE THE DATE. Persdag op maandag 8 april 2024: (inloop tussen 10 - 18 uur), preview, interviews, fotografie/filmen
Stadsmuseum Rhenen, Markt 20 (ingang Kerkstraat) 3911 LJ Rhenen

Voor aanmelding Persdag, informatie / interviews:

Maike Woldring, directeur Stadsmuseum Rhenen, maikewoldring@stadsmuseumrhenen.nl / M 06 23773701

Foto rechtenvrij te gebruiken in relatie tot de expositie. Meer foto's op www.stadsmuseumrhenen.nl (Media).

Bijschrift: Mantelspelden van goud en zilver, ingelegd met almandijn. Collectie Rijksmuseum van Oudheden. © RMO